

ВЗАЄМОДІЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ДЕРЖАВИ В УМОВАХ ДЕМОКРАТІЇ

Громадянське суспільство і держава перебувають у нерозривній єдності та взаємодії. Оцінка цієї взаємодії в Україні з позиції формування розвиненого громадянського суспільства цілком актуальна й потрібна, у тому числі й у зв'язку з необхідністю їх осмислення в національно-державному і політико-правовому аспектах. Адже саме в результаті ефективної взаємодії громадянського суспільства з органами держави – запорука встановлення рівноваги всередині країни та розвитку демократії. *Мета* роботи – визначення головних принципів та форм взаємодії громадянського суспільства та держави в умовах демократичного транзиту українського суспільства.

Громадянське суспільство – це підсистема суспільного організму, яка, існуючи автономно від державних інститутів, представлена свідомими і активними громадянами, які для реалізації своїх прав і свобод, життєвих інтересів об'єднуються у добровільні асоціації. Громадянське суспільство діє в рамках і під захистом законів, співпрацює з державними органами у вирішенні суспільних проблем [5]. Громадянське суспільство є посередником між людиною і державою, даючи змогу кожному членові суспільства співпрацювати з іншими або з державою на підставі добровільного об'єднання, зберігаючи при цьому незалежність від політичних структур. У такий спосіб стає можливою інтеграція індивідуальних інтересів та поглядів у загальну мережу людської взаємодії. Проявляється громадянське суспільство через стійку систему горизонтальних соціальних зв'язків, суспільно-політичних орієнтацій і норм суспільної поведінки, що виростає безпосередньо з відносин власності, але не зводиться до них. У вужчому сенсі під громадянським суспільством розуміють сферу добровільних організацій та неформальних зв'язків, в які вступають індивіди і групи під час публічної діяльності. Громадянське суспільство вирішує конкретні проблеми громадян, здійснює представництво їхніх інтересів, тобто бере на себе відповідальність за спільне благо. Громадянське суспільство реалізує основний принцип демократії – держава і суспільство виступають як співтовариство зрілих громадян, які самі спільно визначають свою долю. Громадянське суспільство є демократичною формою самоорганізації суспільства, незалежно від держави і поза ринком. Демократична, оскільки той, хто не визнає основних прав громадянина і людини, не може бути частиною громадянського суспільства. Таким чином, громадянське суспільство – важлива складова діючої демократії [2].

Структурно, громадянське суспільство є підсистемою суспільства як цілого, яка, як уже згадувалось, наближається до соціальної сфери суспільного життя. Як підструктура суспільної системи, громадянське суспільство, у свою чергу, має складну внутрішню структуру, до якої входять компоненти інституційного плану і певний тип культури.

Інститутами громадянського суспільства є: добровільні громадські організації і громадські рухи, а також політичні партії на перших стадіях свого формування, поки вони ще не задіяні в механізмах здійснення влади, незалежні засобами масової інформації, що обслуговують громадські потреби та інтереси, формулюють і оприлюднюють громадську думку; громадська думка як соціальний інститут; у певному аспекті – вибори та референдуми, коли вони служать засобом формування і виявлення громадської думки та захисту групових інтересів; залежні від громадськості елементи судової і правоохоронної системи (як-то суди присяжних, народні міліцейські загони тощо).

Громадські об'єднання утворюються і діють на принципах: добровільності, самоврядності, вільного вибору території діяльності, відсутності майнового інтересу їх членів (учасників),

Правова держава не може існувати без громадянського суспільства. Особливість їх взаємодії за демократичного політичного режиму полягає в тому, що громадянське суспільство підпорядковує собі державу і контролює її. Зв'язок громадянського суспільства з державою, його вплив на неї ґрунтується передусім на принципах демократії. Вихідним із них є принцип народного суверенітету, який проголошує народ єдиним джерелом і верховним носієм влади в суспільстві. Зокрема, в Рішенні Конституційного суду України від 16 квітня 2008 року зазначалося, що «...народ як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні може реалізувати на всеукраїнському референдумі за народною ініціативою своє виключне право визначати і змінювати конституційний лад в Україні шляхом прийняття Конституції України у порядку, який має бути визначений Конституцією і законами України» [4]. Це означає, що влада держави, її суверенітет похідні від суверенітету народу, що громадянське суспільство створює державу для задоволення власних потреб, а не заради неї самої, що держава не повинна вивипуватися над суспільством і покликана слугувати йому, що, зрештою, чиновники існують для громадян, а не навпаки. Усвідомлення громадянами саме такого співвідношення між громадянським суспільством і державою має принципово важливе значення для формування їх демократичної політичної культури.

Громадянське суспільство має свою силу і владу. І саме його сила є однією із найважливіших умов демократії. Відповідно центральне завдання розвитку демократії – це надання сили цьому суспільству. Методу вирішення цього завдання потребують не лише країни, які перебувають на стадії розвитку, а й нації, що створили своє власне громадянське суспільство. Громадянське суспільство вкрай необхідне для утвердження демократичного врядування. Чим розвинутішим є громадянське суспільство, тим легше громадянам захищати свої інтереси, тим більшими є їхні можливості щодо самореалізації в різних сферах суспільного життя і тим меншою є небезпека узурпації політичної влади тими чи іншими її органами або окремими особами. Відстоюючи матеріальну і духовну незалежність людини від держави, домагаючись правової гарантії такої незалежності, захисту приватних і суспільних інтересів людей, громадянське суспільство активно сприяє процесам політичної демократизації, набуття державою ознак правової держави.

Рівновага між громадянським суспільством і державою є важливим фактором стабільного демократичного розвитку, а порушення її веде до гіпертрофії владних структур, відчуженості й політичного безсилля народу [3]. Партнером держави громадянське суспільство виступає лише у правовій державі за демократичного політичного режиму.

Найповніше зв'язок громадянського суспільства й держави проявляється через права і свободи особи. З одного боку, конституційне проголошення і закріплення прав і свобод особи є політико-правовою основою розмежування громадянського суспільства й держави. З другого боку, права і свободи є найголовнішою ланкою, котра з'єднує громадянське суспільство й державу; завдяки наявності у громадян політичних прав вони підпорядковують державу своєму впливові та здійснюють контроль над нею.

За тоталітарного режиму держава фактично поглинає громадянське суспільство. Вибори до представницьких органів влади мають формальний характер, переважають силові методи правління. Це означає, що наявне громадянське суспільство не контролює державу. Навіть найбільш розвинена правова держава не здатна надати своїм громадянам прийнятні блага для повного функціонування суспільства. Інакше кажучи, ми самі повинні подбати про свою забезпеченість.

На сучасному історичному етапі Українська держава має підходити до формування громадянського суспільства з огляду на специфічні риси українського менталітету. На законодавчому рівні має бути закладена якісна нова модель правової організації життя людини і суспільства, відповідно до якої весь державний і суспільний механізм спрямовується на здійснення і захист прав і свобод людини.

Громадянське суспільство домінує і нормально розвивається в умовах демократії, коли держава вивільняє все більше простору для громадської ініціативи та відповідальності.

Список використаної літератури

1. Гончарук-Чолач Т.В., Джугла Н.В. Політична соціологія: навчальний посібник / За ред. Гончарук-Чолач Т.В. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр «Економічна думка ТНЕУ», 2018. – 250 с.
2. Гурик М. І. Шумка М. Л. Трансформація специфічних ознак патерналізму в умовах децентралізації в Україні. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/29229>
3. Бабарикіна Н.А. Громадянське суспільство, як засіб гармонізації відносин між державою та громадянами / URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Grani_2014_11_15
4. Громадянське суспільство / URL : <https://Wikipedia.org.ua>
5. Держава і громадянське суспільство / URL : <https://studies.in.ua>
6. Конституція України. Рішення Конституційного Суду № 6-рп/2005 від 05.10.2005, № 6-рп/2008 від 16.04.2008.
7. Рудакевич О. М. Публічна політика в контексті українських реалій // Наукові записки ІІІЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. Вип.3–4. С. 255–266.